

NÉMETH JÓZSEF

Elnöki köszöntő

A szerző számos példára támaszkodva rövid áttekintést ad a magyar tudomány- és technikatörténet útjáról a reformkortól napjainkig, és vázolja a teendőket.

Újra itt vagyunk. Talán kevesebben mint szeretnénk, de itt vannak azok közül többen, akik az elmúlt évtizedekben a tudomány- és technikatörténet művelésére vállalkoztak. 1854-ben KOSSUTH LAJOS így fogalmazott: „*mert vannak dolgok, melyeknek emlékezete nélkül nincsen jövőnk*”. A tudomány-és technikatörténet nagy korszakainak és jeles személyiségeinek történetét kutatók, s ebből másnak szóló üzenetet megfogalmazók KOSSUTH gondolatait viszik tovább.

Köszönöm, hogy ebben a gyors sodrású időben is van Miniszter Úrnak ideje arra, hogy velünk legyen és megtisztelteti tanácskozásunkat. Amikor mi a tudomány- és technikatörténet néhány kérdéséről beszélünk, akkor felvetődik, hogy tulajdonképpen a tudománytörténet, a technikatörténet milyen állomásokon jutott el az utóbbi fél évszázadhoz (mostani konferenciánk fő témaköréhez). A neves gazdaságtörténész, DOMANOVSKY SÁNDOR írta egykoron: „*Mi a csendes, a hosszúlejáratú munka emberei vagyunk, akiknek sok időre van szükségük az anyag összegyűjtésére és azután a nyugodt elmélyülésre, a feldolgozásra.*” Azt hiszem, reánk tudomány- és technikatörténészekre is mindez érvényes – természetesen más tudományterületekre is. Véleményem szerint többször kellene hivatkozni HORVÁTH MIHÁLY egykori gondolataira is, akinek 1847. január 23-án a kapucinusok templomában JÓZSEF NÁDOR ravatala fölött mondott gyászbeszéde tulajdonképpen a 19. század első felének nagy történelmi alapvetése is volt az ipar és a gazdaság vonatkozásában. Ezt követően hamarosan olvasható volt „*Az ipar és kereskedelem története Magyarországon*” című munkája, amely – ha szabad a legfiatalabbak, a doktoranduszok véleményét is megfogalmazni – érdeklődést kiváltva meglepetést is okoz. Hogyan lehetett ennyire világosan és egyértelműen látni és megfogalmazni a reformkori Magyarország gazdaság- és ipartörténetének legfontosabb kérdéseit, valamint azt az utat, amelyet Magyarország megtett e vonatkozásban a korábbi századokban. Horváth Mihály, a klasszikus műveltségű pap a mai értelemben nem rendelkezett történész végzettséggel, de a források tükrében megismerte a megismerhetőt és ragyogó elemző készségével megfogalmazta szintézisét.

Ebben az időszakban – 1848 – megalakulnak a tudományos egyesületek, társaságok, köztük elsőként a Magyarhoni Földtani Társaság, majd a többiek a kiegyezés után.

Miniszter Úr is utalt a műszaki felsőoktatás szervezési kereteinek létrejöttére, az önálló Műegyetem alapítására.

A megalakult Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönyét forgatva döbbenet tapasztaljuk, hogy mennyire naprakészek voltunk világ dolgait illetően az ipar, a gazdaság különböző területein. Naprakészek voltunk egyetemi oktatásban, iparfejlesztésben a 19. század végi Magyarországon, de naprakészek voltunk a műszaki ismeretterjesztésben is. A fő cél volt eljutni az iskolákhoz, eljutni a közvéleményhez, tehát művelni a tudomány- és technikatörténetet. Kilépní az Akadémia falai közül, kilépni az egyetem falai közül.

Természetesen az elnöki megnyitó csak képeket villanthat fel, de ezeket szeretném majd egy nagyobb tanulmányban is publikálni.

A két világháború között megjelent az 1867 és 1927 közötti technikai fejlődést elemző munka a Magyar Mérnök- és Építész Egylet gondozásában, amelyben megint csak a legkiválóbbak: Stoczek József, Szily Kálmán, Hollán Ernő, Ybl Miklós és Mechwart András írtak. Bánki Donáttól is kaptak egy tanulmányt (talán életének utolsó írását). Akinek véletlenül a családi könyvtárban megvan – most már antikváriumokban sem nagyon lehet megkapni – „*A technikai fejlődésünk története 1867-1927*” című kötetet, olvassa újra.

Átlépve évtizedeket, amikor 1949-ben megtörtént a Magyar Tudományos Akadémia úgynevezett átszervezése, akkor napirendre került újra a tudomány- és technikatörténet írásának kérdése is. Sajátos indítással és nem az akkori divatok szerinti folytatással. 1950. február 3-án a Szovjet Tudományos Akadémia elnöke és főtitkára levelet írt Rusznyák István akadémikusnak, a Magyar Tudományos Akadémia elnökének, hogy a Nagy Szovjet Enciklopédiához kérnek a magyar tudomány és a tudományos intézetek fejlődéséről egy összefoglalást. Elődeink javára írható, hogy amikor egyesek egy erősen átpolitizált történet megírását szerették volna, erre ők nemet mondtak. VADÁSZ ELEMÉR, RÁZSÓ IMRE, PATTANTYÚS ÁBRAHÁM GÉZA, HAZAI ISTVÁN, KOVÁCS KÁROLY PÁL, MIHAILICZ GYÖZÖ, FALLER JENŐ úgy vélték, hogy tudományosan kell feldolgozni a magyar ipar és technika történetét. Megkezdődött az előkészítő munka, és gyakorlatilag a Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Tudományok Osztálya mellett tudománytörténeti csoportot hoztak létre. Itt már részt vett a munkában az előzők mellett MOSONYI EMIL, SCHIMANEK EMIL és BARTA ISTVÁN is. Sok segítséget kaptak a kiváló történésztől, HAJNAL ISTVÁNTÓL, akit mások mellett kizártak a Tudományegyetemről, „*cédulázó ember*” lett, de történész felkészültségét és elemző-készségét jól tudta átadni ezeknek a mérnök- és természettudósoknak.

Megkezdődött a kutatómunka, rengeteg anyagot sikerült összegyűjteni, s 1957. június 10-én a Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Tudományok Osztálya tudománytörténeti tárgyú művek írására pályázatot íratott ki. Ezzel párhuzamosan e szervezeti keretek között megfogalmazták a technikatörténet egyetemi oktatásának bevezetését, valamint a tudományos utánpótlás szervezett megindítását. 1967-ben – a MTESZ Gépipari Tudományos Egyesületének koordinálásával – megjelent a *Műszaki Nagyjaink* sorozat (6 kötet). Ez az az időszak, amikor a MTESZ-ben a Tudományos Akadémia 1962-e instrukciói alapján létrejöttek új tudományos bizottságok, és 1973-ban megalakult a Magyar Tudományos Akadémia Tudomány-Technikatörténeti Komplex Bizottsága, melynek első elnöke BEREND T. IVÁN volt, és titkára BÍRÓ GÁBOR.

A mai alkalommal és majd a következő napokban előadások emlékeznek TERPLÁN ZÉNÓ, SZABADVÁRFY FERENC, CZÉRE BÉLA, MÓRA LÁSZLÓ és mások munkásságára. A teljesség igénye nélkül soroltam a neveket.

Mi a teendőnk? Fölvetődik a kérdés, jó sáfárai vagyunk-e elődeink munkásságának. Három dolgot mindenképpen figyelembe kell venni: egyik a tudományos utánpótlás kérdése, a másik a tudomány- és technikatörténet oktatása, s mindezekkel párhuzamosan e tudományterületek művelése.

Immár a 28. tanácskozásra gyűltünk össze. E konferenciák sora is bizonyítja, hogy a tudomány- és technikatörténet szolgálatára, művelésére mindig akadnak vállalkozók. Mindig voltak mesterek, voltak és remélem, lesznek is tanítványok. Jó tanácskozást, köszönöm a figyelmüket.

